

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan kunta- ja terveysjaostolle

Suomen Punaisen Ristin lausunto: Ruoka-avun tämänhetkinen kysyntä, näkymät ensi vuodelle sekä toiminnan kehittämisen tavoitteet ja painopisteet (HE 154/2022)

Suomen Punainen Risti kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2023 (HE 154/2022) ruoka-aputoimintaan liittyen.

Suomen Punainen Risti on viranomaisia tukeva julkisoikeudellinen yhdistys, jonka oikeudellisesta erityisasemasta on Suomessa säädetty lailla (238/2000) sekä sen nojalla annetulla tasavallan presidentin asetuksella (827/2017). Suomen Punainen Risti järjestää ruoka-aputoimintaa ja ruokajakeluita useilla paikkakunnilla vastaten Suomessa kasvaneeseen avuntarpeeseen. Ruokajakeluiden ohessa järjestetään myös kokonaisvaltaista hyvinvointia tukevaa toimintaa, kuten yhteisiä ruokailuja, aamiaishetkiä ja mahdollisuuksia saada esimerkiksi velka- ja terveysneuvontaa sekä tukea esimerkiksi erilaisten hakemusten tekoon. Lisäksi Suomen Punainen Risti koordinoi järjestökoordinaatiohanketta, jolla sosiaali- ja terveysministeriön avustuksella luodaan järjestökoordinaatiopohjainen toimintamalli ja yhtenäistetään ruoka-avun toimintakenttää.

Ruoka-avun tarve Suomessa

Suomessa ruoka-apuun turvautuu noin 200 000 ihmistä vuosittain. Ruoka-apuun turvaudutaan monenlaisissa elämäntilanteissa. Hakijoissa on muun muassa lapsiperheitä, eläkeläisiä, työttömiä, pienituloisia, yksinhuoltajia, opiskelijoita, asunnottomia, ylivelkaantuneita ja turvapaikanhakijoita. Ruoka-apua jakaa Suomessa yli 1000 ruoka-aputoimijaa ja sitä jaetaan vuosittain 18–22 miljoonaa kiloa.¹ Tästä määrästä noin 10 % on ollut EU-ruokaa, jonka jakelu päättyi vuonna 2021. Monella pienellä paikkakunnalla EU-ruoka on ollut ainoa avun muoto. EU-rahoituksella on tarkoitus jatkossa jakaa maksukortteja, joita saadaan käyttöön mahdollisesti 2023. Maksukorttien käyttöönotosta vastaa Ruokavirasto, jonka kanssa järjestöt ovat pitäneet säännöllisesti yhteyttä.

Ruoka-avun tarve on kasvanut ruoan ja energian hinnan nousun vuoksi. Tilastokeskuksen (2022) mukaan ruoan hinta on noussut 12,5 %, asuminen 9,0 % ja liikenne 11,3 % vuodessa. Hintojen nousu on vienyt yli 60 000 kotitaloutta köyhyyteen. Näistä 16 000 on lapsiperheitä. Yhteensä köyhyysrajan alla on melkein 300 000 kotitaloutta² ja 900 000 ihmistä elää köyhyysriskissä³. Hintojen nousu voi tönäistä heidät köyhyysrajan alle. Tällä hetkellä myös monet Ukrainasta paenneet hakevat ruoka-apua.

Toimeentulotuen alikäyttö on yleistä ruoka-avun asiakkaiden joukossa.⁴ Ruoka-aputoimijat ovat kehittäneet osallisuutta ja yhteisöllisyyttä vahvistavia malleja, mutta niiden toteuttaminen jatkossakin edellyttää resursseja. Ruoka-aputoimijoiden ja viranomaisten välille tarvitaan myös lisää yhteistyötä esim. lisäämällä jalkautuvaa sosiaalityötä. **Ruoka-apu on tarkoitettu ensisijaisesti hätäavuksi, mutta se on muodostunut monille välttämättömäksi pitkäaikaiseksi avun muodoksi.**

Yhteistyön lisäämiseksi suunnitelmissa on perustaa ruoka-avun valtakunnallinen neuvottelukunta, jossa voisi olla mukana järjestöjen, seurakuntien ja muiden ruoka-avun jakajien lisäksi virkamiehiä ja tutkijoita sekä mahdollisesti edustus Kuntaliitosta ja elinkeinoelämästä.

¹ Luke 2020

² Kela 2022

³ EAPN-fin www.eapn.fi

⁴ Koma-hankkeen selvitys

Ruoka-avun haasteet ja kehittämiskohteet

Ruoka-apua on rahoitettu noin miljoonalla eurolla vuodessa STM:n budjetin erillismäärärahoista. **Suomen Punainen Risti kiittää sitä, että hallitus lisäsi avustuksen budjettiesitykseen jo budjettiriihessä.** Valtakunnallisen rahoituksen lisäksi osa kunnista rahoittaa ruoka-apua mm. avustamalla hävikkiruokaterminaaleja sekä suoraan apua antavia järjestöjä. **Toimijoilla on kuitenkin huoli siitä, kuinka rahoitukselle käy hyvinvointialueiden aloittaessa.**

Huolena on myös, että hävikkiruokan määrä on vähentynyt jatkuvasti kauppojen ja elintarviketeollisuuden tehostuneiden prosessien takia. Ruoka-apu on silti yhä erinomainen tapa vähentää ruokahävikkiä. EU-ruuan tilalle suunniteltujen maksukorttien (ESR+) toteutustapa huolestuttaa toimijoita. EU-ruoka-apua jakaneet järjestöt ovat tavanneet TEM:n virkamiehiä 25.10. Suunniteltu hankerahoitus on järjestöille haasteellisempi malli kuin aikaisempi EU-ruoka-apu.

Ruoka-aputoiminnalla on merkitystä myös valmiuden ja varautumisen näkökulmasta. Ruoka-aputoiminnan verkosto, vapaaehtoiset ja osaaminen muodostavat tärkeän lisäresurssin esim. erilaisiin yhteiskunnan ruuan- ja vedenjakeluun liittyviin häiriötilanteisiin varautumisessa. Ruoka-avussa on mahdollista tavoittaa haavoittuvassa asemassa olevia ja sellaisia, joita esimerkiksi viranomaisviestintä ei helposti tavoita.

Yhdessä sekä kasvava avuntarve, nousevat kustannukset ja vähenevä lahjoitusruoka heikentävät ruoka-avun jakajien toimintaedellytyksiä.

Toimenpide-ehdotuksia

Haasteisiin vastaamiseksi on olemassa erilaisia ratkaisuja, joihin kuuluu esimerkiksi:

- Ruoka-avun järjestämisen avustukset tulisi vakiinnuttaa. Toimijat tekevät tärkeää työtä hyvin pienillä avustuksilla, eikä kokonaisavustussumma ole tällä hetkellä suuri (noin miljoona euroa).
- Alueellinen yhteistyö tarvitsee myös paikallisten viranomaisten tukea ja rahoitusta esimerkiksi paikallisen hävikkiruokaterminaalin perustamiseen. Tässä hyvinvointialueiden ja kuntien tulisi olla aktiivisesti mukana sekä tilojen tarjoajina että rahoittajina.
- Ruoka-aputoimijoiden ja viranomaisten välille tarvitaan lisää yhteistyötä esimerkiksi lisäämällä jalkautuvaa sosiaalityötä.
- Ruoka-apuun tulisi saada enemmän osallistavan toiminnan elementtejä. Tämä toiminta vaatii kuitenkin resursseja ja toimitiloja.
- Hävikkiruokaa syntyy muun muassa kouluista, laitoksista ja ravintoloista. Tämän ruuan hyväksi käyttäminen vaatii kehittämistoimintaa ja uudenlaisia prosesseja (esim. ruuan nopeaa jäädyttämistä tai mahdollisuutta jakaa ruokaa lämpimänä, mikä ei tällä hetkellä aina ole mahdollista).

Kristiina Kumpula
pääsihteeri

Liite: Taustaa ruoka-avusta

Lisätietoja:

Ruoka-avun järjestökoordinaation kehittämishanke

www.punainenristi.fi/tyomme/ruoka-apu/

www.ruoka-apu.fi

<https://www.tuni.fi/fi/tutkimus/korona-yhteiskunnan-marginaaleissa-koma-hanke>